

працювати. Зупинити подальше поширення корупції та подолати її негативні наслідки, перейшовши в подальшому до більш ефективної боротьби з нею та поступового зменшення її рівня, можливо лише за умови злагоджених і послідовних дій всіх державних інституцій, міжнародної співпраці і, за наявності необхідної політичної волі найвищого керівництва держави, яку ми сьогодні маємо, сподіваємось, що так і станеться у найближчому майбутньому...

Моргун Надія Сергіївна,

завідувач кафедри досудового
розслідування Національної академії
внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук

Литвинчук Олександр Іванович,

доцент кафедри досудового розслідування
Національної академії внутрішніх справ,
адвокат,

кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННЕ ЗБАГАЧЕННЯ

Як відомо, рішенням Конституційного Суду України № 1-р/2019 від 26.02.2019 визнано неконституційною статтю 368² Кримінального кодексу України, яка передбачала кримінальну відповідальність за незаконне збагачення, тобто за набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність активів у значному розмірі, законність підстав набуття яких не підтверджено доказами, а так само передачу нею таких активів будь-якій іншій особі.

У цьому рішенні Конституційний Суд України зазначив, що законодавчим формулюванням складу такого злочину, як незаконне збагачення, не можна: покладати на особу обов'язок підтверджувати доказами законність підстав набуття нею у власність активів, тобто доводити свою невинуватість; надавати стороні обвинувачення право вимагати від особи підтвердження доказами законності підстав набуття нею у

власність активів; уможливлювати притягнення особи до кримінальної відповідальності лише на підставі відсутності підтвердження доказами законності підстав набуття нею у власність активів [1].

Разом з тим, така резонансна подія не залишилася непоміченою суспільством, а рішення Конституційного Суду бурно обговорювалося в засобах масової інформації, соціальних мережах та на різних публічних заходах, адже воно фактично паралізувало роботу антикорупційних органів, стало своєрідним кроком назад у антикорупційній реформі держави.

За інформацією Національного антикорупційного бюро України, детективи цього органу розслідували факти незаконного збагачення на загальну суму понад півмільярда гривень в межах 65 кримінальних проваджень [2]. Рішення Конституційного Суду означає, що всі кримінальні провадження в частині, що стосується незаконного збагачення цих осіб, будуть закриті. Так само як і справи, які вже слухаються в суді.

Намагаючись виправити ситуацію, наскільки це можливо, Президент України та народні обранці вже внесли на розгляд Верховної Ради України більше десяти законопроектів із новою редакцією статті КК України, яка передбачає відповідальність за незаконне збагачення.

Так, у проекті Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо відповідальності за незаконне збагачення» від 28.02.2019 № 10110, який внесено Президентом України, незаконним збагаченням запропоновано вважати: «Набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність активів у значному розмірі без законних на те підстав за відсутності ознак зловживання владою або службовим становищем чи ознак прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, а так само передача нею таких активів будь-якій іншій особі» [3].

На наш погляд, така інтерпретація статті взагалі не дозволить правоохоронним органам притягнути особу, яка збагатилася незаконним шляхом і придбала на отримані гроші

певні активи, до кримінальної відповідальності. Як приклад, державний службовець неодноразово отримував неправомірну вигоду (хабарі), та купив на зібрані таким чином гроші елітний будинок. У цьому випадку незаконним будуть факти отримання ним грошей, проте право власності на будинок набувається в порядку, встановленому чинним цивільним законодавством, шляхом укладання договору купівлі-продажу, посвідченого нотаріально. Відповідно ж до ч. 2 ст. 328 ЦК України, право власності вважається набутих правомірно, якщо інше прямо не впливає із закону або незаконність набуття права власності не встановлена судом.

Проаналізуємо також альтернативний законопроект від 01.03.2019 № 10110-1, внесений народним депутатом України Каплінім С. М. Диспозицію статті 368⁵ (Незаконне збагачення) КК України в ньому запропоновано викласти в такій редакції: «Набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність активів у значному розмірі без законних на те підстав, в тому числі, значне збільшення активів, яке перевищує її законні доходи, за відсутності ознак зловживання владою або службовим становищем чи ознак прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, а так само передача нею таких активів будь-якій іншій особі» [4].

У цьому проекті знову зустрічається сумнівна з точки зору правозастосовної практики ознака збагачення, як «набуття активів без законних на те підстав». Крім того, у примітках до запропонованої статті 368⁵ КК України пояснюється, що є набуттям активів у значному розмірі, однак не визначено меж значного збільшення активів, з якої настає кримінальна відповідальність.

Ми не будемо аналізувати всі законопроекти, які покликані відновити караність незаконного збагачення, зазначимо лише те, що вони містять ряд суттєвих недоліків, які, в кращому випадку, перетворюються на «їжу» для адвокатів-захисників, а то і зовсім зроблять відповідну статтю Кримінального кодексу України «мертвою» нормою.

Уважаємо, що основною ознакою незаконного збагачення повинна стати явна невідповідність набутих особою,

уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, активів його доходам, отриманим із законних джерел. Залишається лише законодавчо визначити межі цієї невідповідності. За такого формулювання принцип презумпції невинуватості не буде порушено, оскільки правоохоронні органи зможуть самостійно встановити розмір доходів чиновника, а також вартість придбаних ним чи переданих іншим особам активів, та порівняти їх між собою.

Одночасно слід зазначити, що на цей час поспішати із прийняттям нової редакції статті, яка б передбачала кримінальну відповідальність за незаконне збагачення, не варто, оскільки дія нової норми не буде розповсюджуватися на ті діяння, які виникли до набуття нею чинності. Отже «спастися» кримінальні провадження, які доведеться закривати через втрату чинності статті 368² КПК України, вже не можливо. Тому, для створення ґрунтовної правової основи боротьби із корупційними кримінальними правопорушеннями варто спочатку провести відповідні публічні обговорення, а також створити робочі групи із залученням науковців, працівників органів досудового розслідування, прокуратури, суду з метою напрацювання відповідних змін до законодавства.

Список використаних джерел

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 368-2 Кримінального кодексу України № 1-р/2019 від 26.02.2019 // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-19#n68>.

2. Скасування статті про незаконне збагачення – крок назад в антикорупційній реформі України // Національне антикорупційне бюро України : офіційний веб-портал. URL: <https://nabu.gov.ua/novyny/skasuvannya-statti-pro-nezakonne-zbagachennya-krok-nazad-v-antikorupciyniy-reformi-ukrayiny>.

3. Проект Закону про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо відповідальності за незаконне збагачення від 28.02.2019 № 10110 // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. URL:

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65587.

4. Проект Закону про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо відповідальності за незаконне збагачення від 01.03.2019 № 10110-1 // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65603.

Науменко Сергій Геннадійович,
старший викладач кафедри фінансового
права та фіскального адміністрування
Національної академії внутрішніх справ

ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗАГРОЗ ЯК ЗАПОРУКА НАЛЕЖНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФОНДУ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

На думку представників міжнародної спільноти ефективна, непримирима боротьба з корупцією – це невід’ємна складова частина економічного зростання. В нещодавньому інтерв’ю українським журналістам один із заступників голови МВФ відзначив, що протистояння корупції – один із ключових чинників отримання наступного траншу кредиту від цієї організації.

Сучасний стан національної банківської системи залишає бажати кращого. Вона постійно знаходиться під впливом певних чинників, що створюють небезпеку її цілісності та стійкості. З метою забезпечення гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку ще наприкінці XX століття було створено Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. Його належна та ефективна діяльність є запорукою стійкістю банківської системи України. Відповідно до внутрішніх розпорядчих документів працівники, посадові особи і керівник зазначеного Фонду у своїй внутрішній діяльності, а також у правовідносинах із діловими партнерами, органами державної влади, органами місцевого самоврядування керуються принципом «нульової толерантності» до будь-яких проявів корупції і вживатимуть всіх передбачених законодавством заходів щодо запобігання, виявлення та протидії корупції і пов’язаним з нею діям (практикам).